

Зоран Спасовски

Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје
Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, Скопје
zzspasovski@gmail.com

ПРЕВОДНИ ПРЕДИЗВИЦИ

Клучни зборови: преводни вештини, белетристика, јазични стилови, јазична структура, граматички и семантички средства, стилски фигури, контекстуални изрази.

Belles-Lettres е француска фраза која во буквален превод значи ‚убаво‘ или ‚фино‘ пишување. Од неа произлегува терминот ‚белетристика‘, кој го означува оној жанр од литературата кој ја претставува убавата литература, односно поезија, драми, фикции итн., кои се одликуваат со префинет стил, висока естетика, читливост, привлечност, милозвучен тон итн. Тоа е значи, оној дел од литературата кој е секогаш предизвик и да се пишува и да се чита, таа пишана реч која воскресва воздишки, предизвикува занес, исполнува со чувства, наежува со радост и тага, од која застанува здивот во градите или се крева грутка во грлото, и сл.

Се разбира, тоа не е единствениот дел од литературата или пишаниот збор, и се разбира дека преводот не треба да се занимава само со убавата литература. Меѓутоа, според нас, тоа е најпровокативниот дел од работата на преведувачите. Да се преведе распламтената вдахновеност на тој што пишувал, чувството што делото го пренесува на читателот, тонот на текстот, кој понекогаш тече како вода, понекогаш жуборка лесно како поток или се крева како разбеснето море, тоа воопшто не е лесно и би требало да се смета за подвиг речиси еднаков како тој на авторот.

Секако, тоа не значи дека и во другите жанрови, а и во говорниот јазик, преводот нема предизвици. Само би се рекло, тие се од малку поинаков тип. Кај правните текстови, фокусот е на комплексноста и должината

на речениците и нагласената потреба за точноста на преводот. А долгите реченици и напорот да не се згреши заморуваат. Научните, техничките и стручните текстови се сувопарни, концизни и полни со термини, за кои преведувачот понекогаш треба да покаже вистинска креативност и кои знаат да направат вистински проблем. При консекутивното и симултаното толкување преведувачот треба брзо да мисли и да располага со голем фонд на зборови во својата меморија. А говорниот јазик, пак, бара креативност и посебен сенс за сленг и моќ за остроумни решенија за говорните обрасци кои се користат во другите јазици, кои се понекогаш практично непреводливи. Еве на пр., еден-два примери од македонскиот (првиот при дискусија за паричен долг): „*Јас не знам штио се нервираш, нема. Да има ќе ти ги враќа, ама стварно нема. – Нема? Ќе заума, бе!*“ Или: „*Абе, ако го оставиш твој џајгал да ти се шепа вака ѓо куќата, џартали ќе ти најрави сè. – Ако штио.*“ За разлика од сето тоа, во уметничката или убавата литература, првото со што се судира преведувачот кога ќе дојде во допир со делото се внатрешниот свет на самиот писател и тонот на текстот: се чувствува ли промена на расположението во самиот текст на авторот, како во случајот од третиот дел од трилогијата *Vanity Fair* (*Панаѓур на суетајта*) од *Вилијам Мејкџис Текери*, каде авторот влегува во светот на богатите за да го опише нивниот начин на живот, но со првична цел за критика за нивната празнотија, бесцелност и сарказам, а по долго време живеење во тој свет веќе самиот текст отсликува дека станал дел од него и го сменил својот став кон него? Или останува ли читателот „залепен“ за тонот на делото, пропаѓајќи во него, носен од привлечноста на неговиот тек, како во *Старадањата на младиот Верџер* од *Гејтс*? Или, бива ли освоен од чудниот мечтателен тон на наративот на *Малиот џринц* од *Сенџ Егџиери*, кој одзрачува од преводот на секој јазик на оваа книга?

Во таа смисла, секое дело од оваа литература е свет за себе кој треба да се пренесе на преводниот јазик. Во продолжение ќе се обидеме да опишеме некои од тешкотиите со кои се сретнуваат преведувачите при преводот на вакви дела, а потоа ќе се концентрираме поконкретно на три дела за кои сметаме дека се посебни преводни предизвици.

Првичната и основна тешкотија при преведувањето е, се разбира, структурата на јазиците. Ако се работи за јазици со иста или слична синтаксичка или реченична структура (тоа најчесто се јазици од исто семејство, иста јазична група и сл.), едноставно се менува збор со збор,

на местото на зборовите од еден јазик се „лепат“ зборови од друг јазик. Ако јазиците уште имаат и иста граматичка структура, тогаш е уште полесно: се менуваат зборови со зборови, но освен тоа и форми со форми и преводот оди уште побрзо. Со други зборови, ако се преведува на пр., од *македонски* на *англиски*, каде реченичната структура е многу слична, едноставно, зборовите од едниот јазик се менуваат со зборови од другиот. Но ако се преведува од *македонски* на *иџански* на пр., каде што и реченичната структура е речиси иста (нема падежи, редот на зборови е ист итн.), а во дополние и граматичката структура е многу слична (двата јазика имаат удвоен објект), освен што се менуваат зборови со зборови, се менуваат и форми со форми и преведувањето е уште полесно. Но ако станува збор за јазици со различна структура (најчесто далечни и јазици од сосема различни јазични семејства), тогаш работата многу се усложнува. Преведувачот треба да го прочита текстот, да размисли како да ја сложи мислата на својот јазик и често и едноставно да ја прераскаже мислата на преводниот јазик. Таков случај имаме ако се преведува од *македонски* на *турски*, од *англиски* на *јапонски*, од *иџански* на *баниу јазик*, на пр., или обратно; во овие јазици ништо не е исто и ништо не се вклопува. Додека во индоевропските редот во реченицата е субјект-предикат-објект, во турскиот на пр., предикатот ќе дојде на крај. На сметка на тоа и субјектот и објектот ќе бидат еден покрај друг и ќе се изразуваат сосема поинаку; и особено ако има и други глаголи во реченицата, тие ќе се претворат во глаголски форми кои индоевропски говорител треба да ги „тркала“ низ реченицата на начин кој нему му е најчесто непознат и да ги сместува мислејќи се која каде треба да дојде. *Баниу-јазициите* пак, слично како и *кинескиот*, оперираат со интонација: различни интонации внесуваат различно значење во еден ист збор. Во дополние на тоа, таа понекогаш освен лексичка може да биде и граматичка и да внесува разлика освен во значењата на зборовите и во граматичките значења. Од таа причина преведувачот, особено ако преведува не на својот туку на другиот јазик, често треба добро да размисли како да ја срочи мислата за да одговара на и јасно да го пренесува оригиналното значење. Сето тоа одзема време, бара напор и го попречува брзиот след на текот на мислата, а со тоа го нарушува и следењето на тонот на текстот.

Преводни тешкотии од поинаков тип, но кои се надоврзуваат на претходно споменатите, се културолошките разлики меѓу јазиците и народи-

те. Генерално тогаш кога ќе си речете, „конечно го средив ова, успеав да преведам“, доаѓаат тие. Во секој јазик има еден сет зборови кои произлегуваат од културата во која живее неговиот народ и кои се затоа карактеристични само за тој и никој друг јазик. И колку се јазичите подалечни и им припаѓаат на различни јазични семејства, толку тие културолошки разлики се поголеми. Понекогаш дури и се непреводливи, и преведувачот мора да смисли начин како ќе ги пренесе: ќе се обиде да искова нов збор ли, ќе ги објасни ли во фуснота или описно ќе ги пренесе во самиот текст. Понекогаш и тие културолошки разлики не се само од лексички тип: ако не се знае културолошката заднина, може буквално да се има проблем да се сфати цел контекст, цел пасус, цела ситуација и да не се сфати зошто одреден лик реагира така како што реагира во одредена ситуација, или што точно опишува авторот во одреден контекст. Во турскиот на пр., во минатото имало обичај кој потекнувал од народната традиција, да се дава подарок за првиот пат кога сопругот ќе ѝ го види лицето на својата сопруга. Тоа се вика *yüz görümlülüğü*. Преведувач на пр., од друга традиција би останал потполно збунет кога ова би му се појавило во текстот без претходен контекст; а и секако би имал проблем да изведе соодветен збор или термин со кој би го превел (*лицеглед?*). Од ваков, но малку поинаков тип се и, на пр., македонските „*наџки*“, „*Начмиш*“ или „*Кушкундалево*“ (во изразот „*еве ти наџки!*“, како одговор на прашање – „*Кој е?* – „*Начмиш!*“ или „*Кде е?* – *Во Кушкундалево!*“ – ако преведувачот не ги знае ситуационите значења на овие зборови, нема ни да сфати за што се работи во конкретниот случај, настрана тоа што и да знае, не е јасно со што би ги превел на јазик друг од македонскиот).

Културолошките разлики можат да се пренесат не само на зборови, ситуации, туку и на цели изрази (овде мислиме на фразеолошки изрази). На пр., во повеќето јазици, лексемата (или концептот) „сонце“, освен нејзиното основно значење на небесен објект, означува и ‚топлина‘, ‚добро расположение‘, ‚насмевка‘ итн. Или пак, тие концепти би се пренеле пак со оваа лексема. Но во турските повеќето од овие значења би се пренеле со лексемата, или концептот „месечина“. Тоа е така затоа што во старата татковина на турските народи сонцето пече неподносливо силно, и тоа се сфаќа како непријатно. Свежината доаѓа со месечината и затоа повеќето од овие значења овде би се пренеле со концептот „месечина“. Меѓутоа, тоа понатаму се пренесува и на изразите изведени од неа: *грее/зрачи како*

сонце‘ (во смисла на убавина, привлечност, шарм) ќе биде *зрачи како месечина*‘, и најголемиот број изрази што означуваат *убавина*‘ ќе бидат изведени од зборот *месечина*‘, не од *сонце*‘ и сл.

Извесен проблем претставува и употребата на фразеолошки изрази. Во одреден дел, каде што се сака да се пренесе впечаток на живост, брзо, интересно дејство, игривост, луцидност, метафоричност, привлечност на текстот итн., се употребуваат повеќе фразеолошки изрази. Описниот превод, или преводот со соодветните лексички елементи ќе го успори преводниот текст, ќе го изгуби впечатокот на лудицност и игривост на оригиналниот и ќе биде сувопарен. Затоа, ако се сака да се зачува изворната игривост, брзина, метафоричност, луцидност на текстот и ефектот на возбуда кај читателот, фразеолошките изрази употребени во него треба да се заменат со соодветните фразеолошки изрази во соодветниот јазик. А тоа е тешко, бидејќи соодветни фразеолошки изрази често и нема. Секој јазик си има свој фонд на фразеолошки изрази, кој се разликува од јазик до јазик.

Конечно, да ги споменеме тука и одредениот број контекстуални изрази кои му припаѓаат на говорниот јазик и немаат некакво конкретно значење, но најчесто пренесуваат некаков чувствен однос, некоја реакција на нешто што се случило, кажало, видело, разбрало и сл. (меѓутоа се карактеристични за одредени ситуации и дури може да се каже дека поседуваат хономимност, т.е. се особени за повеќе различни ситуации). Тоа се изрази од типот на *„Ех, Перо бе!“*, *„Иии!“*, *„Абе ајге!“*, *„Жив иџи сè!“* (или говорно *жиџи сè!*) *„Демек“* (*„демек, он сега...“*), *„Еи?“*, можеби и турското *„Еее?“* (со прашална интонација). Иако за првото не ни можеме да претпоставиме во кои ситуации се користи и што воопшто и значи ако нешто воопшто значи, второто, зависно од интонацијата значи чудење, потсмевање, потсмевливо чудење, прашално чудење, саркастично неверување и сл. *„Жиџи сè!“*, зависно од интонацијата може да биде неверување, прашање со неверување, потсмев со одбојност итн., итн. (турското *„Еее?“* значи прашање, и тоа во смисла *„И?“*, *„И што сега?“* и сл.). Еве еден пример за особено користење на *жив иџи...!*: во приказна, каде се појавува мила бабичка, но таа одеднаш се претвора во „опасна“ бабичка, еден од млади луѓе кои претходно сакаат да ѝ помогнат и им е мила, не плашејќи се, вели: *„Жив иџи бабаџа!“* (потсмешливо и саркастично, не изненадено). Би рекле, и така и така, преведувачот би се снашол ако има

контекст, но овие најчесто се користат во говорниот јазик, а таму нема контекст, во прашање е ситуација (која ако се гледа станува јасна од гестикулацијата, мимиките, изразите на лицето и сл.). Но ако се преведува сценарио? Каде што нема многу контекст? Каде што преведувачот и така треба да си ја сфати и претстави ситуацијата само врз основа на дијалозите што течат во текстот (бидејќи описи има или минимално, или воопшто ги нема, се опишува само тоа што може да се види)? Преведувачот треба сам да сфати и да го најде точниот еквивалент на јазикот на кој се преведува, притоа и водејќи сметка за тоа дека во тие исти ситуации во другиот јазик најверојатно не се користат едни исти вакви изрази како во нашиот. На пр., „Ииии!“ за чудење и „Ииии!“ за „ма немој“ на англиски веројатно би биле сосема различни изрази, извици, или што и да користат Англичаните во такви контексти.

На крајот, има и уште едно нешто што им задава прилично главоболка на преведувачите, а е аспект од јазичната структура. Имено, едни исти зборови не покриваат едни исти значења во различни јазици. Или, со други зборови, основното значење на дадени лексеми во различни јазици може да е исто („бел“ на македонски и „ak“ на турски имаат едно исто основно значење - „бела боја“), но нивните изведени значења не се исти. „Ak“ на турски исто така, го покрива и значењето „чист“, „благороден“, а во географска смисла и „горен“, додека македонското „бел“ не ги покрива тие значења. Па така, истата лексема во изразот „ak yüzlü“ не би се превела со зборот „бел“, т.е. како „белолук“, туку како „со чисто лице“; во контексти каде што означува „благороден“, исто така („aksoy“ е „благороден сој“, не „бел сој“) итн. Стручно кажано, семемите во различни јазици покриваат различни семи; семи кои влегуваат во семантичкото поле на еден збор не влегуваат во семантичкото поле на истиот збор во друг јазик. И така натаму, и така натаму. Преведувачот може и да ги научил одлично значењата и на зборовите и на граматичките форми во двата јазика (па да ги преведува и формите со соодветните форми во другиот јазик – *ben gelirim*, ама... - јас би дошол, но...‘, иако соодветната форма во основа има значење на сегашно време, или *geleceğim* - „жив ти сè, ќе дошол!“ (-*miş* е прекажано време, ама и потсмев, понижување, потценување и сл.), дури и да се извештил сето тоа да го прави и многу брзо, па сепак, споменатите работи секако ќе му прават проблем.

Да минеме на неколкуте конкретни преводни предизвици за кои сакавме да зборуваме во овој текст.

Предизвик бр. 1: Јунус Емре (издание на македонски под името *Избрани дела од Јунус Емре* од издавачката куќа *Обликовна* од 2021 год.).

Кога се фативме во костец со овој исклучително генијален турски класик, не знаевме со што си имаме работа. Се сретнавме со текст од околу 13-14 в., полн со граматички форми соодветни за тоа време, кои веќе не постојат во турскиот јазик (и кои ние првпат ги видовме тогаш). Освен тоа, тоа беше и текст полн со персиски и арапски зборови, и тоа персиски и арапски зборови од тоа време, кои исто така, денес не се користат ниту во овие два јазика, ниту во турскиот. И конечно, освен тоа, поезијата е преполна и со термини од исламската, посебно суфи филозофија и дервишка сфера кои, се разбира дека нам не ни се познати, а и секако се покажа дека им се познати само на мал круг луѓе кои ѝ припаѓаат на соодветната истажувачка фела. Со други зборови, се сретнавме со потполно неразбирлив текст. Мислевме дека ќе најдеме некаква обработка на современ турски јазик или превод на англиски од кој ќе можеме да си помогнеме каде што ќе запне, но такво нешто не најдовме. Современи обработки речиси и нема, а англиските преводи повеќе се парафрази, широки објасненија и толкувања кои личат на сè, само не на оригиналната поезија на Јунус и за кои се покажа дека многу често и воопшто не ја пренесуваат точно суштината на неговите стихови. И така, ни стана јасно зошто Јунус воопшто и не бил преведен досега на кој било јазик, а и едвај е модернизирани и на самиот турски. Па така, моравме да си ги засукаме раковите сами. Граматичките форми требаше да ги толкуваме и да им го сфаќаме значењето од контекст. За арапските и персиските зборови консултиравме којзнае колку речници, а за мистиката и термините од суфискиот ислам најчесто се ползувавме од турски литературно-научни обработки и пријатели во Турција.

Ни требаа „три раце“ само да го сфатиме текстот. И кога конечно го сфативме (и помисливме дека некако сме го превеле), сфативме и дека има специфичен текст врзана рима. Трите први стиха од секоја строфа се во рима меѓусебе, а четвртиот стих од секоја строфа е во рима со четвртиот од следната строфа и така натаму до крај на поемите.

Па така, вистинскиот превод всушност почна тогаш. Ни требаа уште „две“ или „три раце“ за да го преработиме текстот во истиот број слогови кој го имаат оригиналните поеми на Јунус и да најдеме зборови кои ќе се римуваат со истата негова рима. А оригиналниот број слогови на поезијата на Јунус е обично осум, но понекаде шест или пет. Најкратките, се разбира, претставуваа најголем проблем. За споредба само, македонската поезија е најчесто во десетерец и дванаестерец. Уште и кога ќе се земе дека и турските зборови вообичаено се пократки од македонските, едносложни или двосложни, можеби и станува јасно каква ни беше маката.

И така, се обидовме да ја пренесеме поезијата на Јунус токму таква каква што е. Не велíme дека потполно и во сите случаи успеавме, но во одредени поеми мислиме дека завршивме прилично добра работа. Понекаде моравме и малку да отстапиеме од оригиналниот израз и да пренесеме со наша форма, но сметаме дека тоа е минимално. И обидувајќи се да не звучи нескромно, сепак ќе кажеме дека мислиме дека македонскиот превод на Јунус, и покрај тоа што можеби не ја пренесува сета игривост на неговата поезија во сите случаи, сè уште е единствениот превод во светот кој ја изразува вистинската суштина на неговата поезија.

Тоа на пример изгледа вака:

*Ај шїџо срџе Бої ми гаде,
Пред да знам се восхїџува,
Час доаѓа среќно бива,
Час доаѓа, ѝлачно бива.*

*Час на црна зима личи,
мразој сїџегаїџ, црн сїџуд брїчи,
Час во радосїџ безделнїчи,
Слаїџко лозје и сад бива.*

(стр. 87 од изданието)

Или:

*Еј, ашїку, ѝроїџрїџ очї,
Кон шїр земнї ѝоїлед зїоди,
Глеј ѝи ѝїџе слаїџкї цвеќа,
Шїџо кїѝесїџо кон Бої одаїџ.*

*Тие ѝака дур' се кийаѝ,
И кон Боѝа дур' се вишаѝ,
Ти нив брајѝче, де ти ѝиѝај,
Каде вака ѝаѝи ти води.*

(стр. 67 од изданието)

Предизвик бр. 2: *Çalikuşu* од Решаѝи Нури Ѓунѝекин (издание на македонски под името *Злаѝокрылаѝа* од издавачката куќа *Обликовна* од 2021 год.).

Првиот предизвик овде е самиот наслов на делото. Романот го носи насловот *Çalikuşu*, што на македонски би значело *Чучулига*, или некое од врапченцата со шарени, сини и златни бои. *Чучулига* сметавме дека не е толку привлечно за наслов на македонски; *Чучулице* можеби сосема ќе ја одразеше суштината. Но се решивме за *Злаѝокрылаѝа*, бидејќи тоа некако добро ни ја доловува главната поента на делото.

За разлика од претходниот случај, овде главниот преведувачки предизвик е тонот на делото. Се работи за прозно дело, и наративот, кој патем е пренесен преку главниот лик на романот кој е млада жена, изгледа како да го „лепи“ читателот за текстот кој, и покрај внатрешниот свет, размислувањата и стравовите на една млада жена фрлена во виорот на тогашното турско општество, пренесува цело едно време, со сите негови привлечности и маани, со многу приказни и многу ликови, и со сите финеси на изразот и мајсторски опис на карактерите. Ова е прозно дело и врвно дело на еден од водечките романсиери и класици на турската литература, со кое тој не случајно се здобил со светска слава.

Луцидноста на *Ѓунѝекин* при пренесувањето на оригиналните турски *муабетѝи* и специфичните луцидност и хумор кои ги користи главниот лик (значи, жена) кој го носи наративот на целата книга во прво лице, речиси е невозможно да се фатат.

Еве неколку извадоци од ова дело:

Од еднаѝа моја сѝрана имаше еден оѓроман дрвен сѝолб: мојоѝи ѝивок, безгласен сосед од кој никако не можев да си ја кренам главѝа и кој со досѝоинсѝиво на сѝоик гѝи ѝоднесуваше раниѝе шѝо ѝовремено му гѝи оѝворав на различни месѝа со врвоѝи од моеѝто ноже. Од другаѝа моја сѝрана, ѝак, имаше еден долг ѝрозорец, чии кеѝенци никогаши не се оѝвораа

и кој како да беше најправен да ја одржува ладнаӣа и мачна
 ѿемница кара̄терис̄тична за манаст̄ирӣе.
 (стр. 5 од изданието)

Во врска со ѿој ѿрозорец, о̄ӣкрив неш̄ӣо мно̄гу важно. Ко̄га
 ќе си ги ѿо̄ш̄ӣрев̄ г̄радӣе на клӯй̄аӣа и ѿо̄ш̄кренев малку вили-
 ца̄ӣа на̄горе, низ о̄ӣворӣе од лей̄вӣе од ке̄енцӣе се г̄ле-
 гаше дел од небо̄ӣо и, низ лис̄ја̄ӣа од едно г̄оломо ба̄гremo-
 дрво, ѿрозорец од една осамена соба и о̄града од еден балкон.
 Да ви кажам ѿраво, и не беше којзнае ш̄ӣо г̄ле̄ш̄ка; ѿрозо-
 рецо̄ӣ ѿос̄то̄јано беше за̄ӣворен и на о̄града̄ӣа од балконо̄ӣ
 речиси секо̄гаш висеа еден де̄ӣски душек и кебе.
 (стр. 5 од изданието)

Ха̄ци Калфа г̄о ѿрекоруваше буквално со ѿо̄говорки и соней̄и:
 - Види г̄о ѿи овој ѿиф̄ӣја! Една ѿеда човече, инае̄и к'о г̄ове-
 це! Му дале на ѿрос̄јако̄и крас̄тавица, не му се до̄аоднала, ја
 фрлил заш̄ӣо му била крива. Ш̄ӣо разбира ма̄гаре од ошав?
 Слушај внима̄ш̄елно ш̄ӣо ѿи кажувам и нека не ѿи изле̄гува
 од г̄лава! Или, ѿи ш̄ӣо не се о̄ама̄е̄уваа̄и со зборови, за-
 служуваа̄и ко̄ш̄ек. Кој си ѿи да не ѿи се до̄ага̄а̄и лебо̄и и
 бла̄годе̄ӣе ш̄ӣо ѿи ги дава Гос̄о̄г?!..

Мес̄то̄ӣо знај си г̄о ѿи,
 мес̄то̄ӣо знај си г̄о ѿи,
 мес̄то̄ӣо ако не си г̄о знаеш ѿи,
 г̄лава̄ӣа ќе ѿи ја ѿукна̄и од заушки!
 (стр. 122 од изданието)

Аман, Гос̄о̄ди, ш̄ӣо с̄е не се кажа! Жени како мене, намес̄о
 учӣш̄елки, ѿо̄рво ѿребало да се ѿосвеш̄а̄и на некој занает̄и.
 Како ш̄ӣо не̄говат̄а екселенција само ш̄ӣо кажа, с̄оред ѿоа
 ш̄ӣо уш̄ӣе не сум разбрала ш̄ӣо е разлика̄ӣа ме̄ѓу ѿе̄ӣицӣа и
 дӣилома, суш̄ӣински сомнӣш̄елно било дека ќе ус̄еам во учи-
 ш̄елска̄ӣа ѿрофесӣја. Но, ако се ѿрудам, на ѿриме̄р, би може-
 ла да бидам добра кројачка и да ус̄еам во живош̄то̄ӣ.
 (стр. 102 од изданието)

Пошоа, мафијажки си ја брадашџа лево-десно, како да си зборува сам со себе, доаѓа: – Ах, да знаеш ти што проклеши преветани синови на џаволош има надвор!

Јас, со наивно чудење, одговори: – Господине, не знам кои се луѓето што ги нарекуваш проклеши преветани синови на џаволош. Но, мора да ми најдеш работџа таму каде што ги нема. Директорш, овојаш удирајќи со рацеш по коленициш, ушеш по веќе се изнасмеа. – Ех!.. Ова навистина е слајко! – рече.

(стр. 103 од изданието)

Предизвик бр. 3: Араба Севдаси (Araba Sevdasi) од Реџаизаге Махмуш Ефенди (издание на македонски под името *Сираси* за кочиш од издавачката кука *Бегемос* од 2021 год.).

Ова е дело кое ја обработува темата на европеизација, поточно францизација на Турција, во времето кога француската култура имала големо влијание низ цела Европа, па и во Турција и кога многу Турци, особено од богатиот слој, потпаѓале под тој „модерен“ тренд и имитирале Французи до степен до кој биле смешни. Авторот ја критикува оваа појава со приказна која е сатира во однос на еден таков карактер. Меѓутоа, бидејќи се работи за француски помодар, и бидејќи темата е сатира, во делото ликот користи многу француски зборови, принаучени, на погрешни места и во погрешни форми и идејата е да се покаже колку тоа, всушност, смешно звучи. И предизвикот за преведувачот е овде да ги пренесе и тие француски зборови, но сепак да ги задржи суштината на текстот и основната намера на авторот: да го исмее ликот, и попрво самата појава. Освен, се разбира, и самиот мајсторски опис на ликот.

Книгата е преполна со вакви зборови кои буквално проверуваат низ целото дело. Еве како изгледа тоа:

Ах! И тој момен¹ колку оро² и колку малоро³ бев! Пар жан-шијес⁴ повелаш да го прифатеш тој сиромашок жераниум, кој се осмелив да ѝ го прикставам на вашџа чисџа личностш за чиј сешен на нобле⁵ шешко наоѓам доволен квалификациш⁶ да ја ошнам, и дури и му одвоивеш месшо во тој ваш убав корсаж⁸. Ах! Зависш кон среќаш на шоа фане⁹ цвеќе!..

(стр. 75 од изданието)

Ойќако Бихруз-беј си го сложи љубовнојто писмо на овој начин, го прочијта два-трипати. Неколкуте реченици на почетнокој, два-трипати збора на срединајта, бидејќи беа нафрлени од Нувел Елоа, не ги најде лоши и иако му се дојадна алузијата на зборовите „причинајта за тоа никако не можев да ја откријам“, кои беа производ на неговата сојственена мисла, ансамбл-ош¹ на писмото му се виде многу коммун², премногу фад³, прешерано енсийи⁴, не најде за соодветно да го поправи и да го предаде така.

(стр. 78 од изданието)

И така, поради својата разновидност во жанровите, темите, луцид-носта на авторите, тонот, поетиката и многу други причини, според нас, уметничката литература е најтешка за превод. И пак според нас, најголемиот проблем во преводот се разликата во структурите на јазиците и културолошките разлики, кои најмногу се одразуваат во лексиката: преведувачот, колку и да е понесен од оригиналното дело, кога размислува како да го сложи текстот на својот јазик и кое решение да го најде за некој непреводлив збор, на пр., му се нарушува текот на неговата лична мисла. Но можеби најлесното решение е едноставно да се препушти и да остави да биде понесен од чувството на авторот; и само да пишува, без многу да размислува. И колку повеќе дозволи да биде понесен, толку подобро...

Литература:

- Ѓурчевска-Атанасовска, А., К. Китановска-Кимовска, С. 2018. „Стилот и преведувањето низ призмата на когнитивната улога на преведувачот како примател на текстот при креативниот процес“. Во: Меѓународно списание за лингвистички, книжевни и културолошки истражувања *Палимјесет*, Филолошки факултет „Гоце Делчев“ – Штип, Год. 3, Бр. 6, стр. 101-111, (online).
- Цветкоски, В. 2023. „Македонските верзии на „Задачата на преведувачот“ од Валтер Бенјамин“. Во: *Зборник на XLIX Меѓународна научна конференција на меѓународној семинар за македонски јазик, литература и култура*: Охрид, 4 и 5 септември 2022 година. Стр. 543.
- Цветкоски, В. 2022. „Задачата на преведувачот“ во преведувачката теорија на Драги Михајловски, Kołodziej, A., Ślaskiej, M., Ursulenko, A., & Juszcza, B. *SŁOWIAŃSZCZYŻNA DAWNIEJ I DZIŚ*. Wrocław
- Kirsten, M. 2018. *The Routledge Handbook of Translation Studies and Linguistics*.

- Routledge: London, New York.
- Aline, F. & John W. S. 2023. *Introduction to Translation and Interpreting Studies*. New Jersey: John Wiley & Sons.
- Maria, G. 1993. *Scientific and Technical Translation*. Amsterdam / Philadelphia: Binghamton University.
- Mona B. & Luis P.-G. 2023. *Translation and Interpreting*. The Routledge Handbook of Applied Linguistics Edition: 2nd Chapter: 18, Volume 2: Routledge (pp.230-242).
- Gjurchevska-Atanasovska K. & Kitanovska-Kimovska S. 2022. *Translating Expressive Language: Some Socio-Cultural Insights*. *SKASE Journal of Translation and Interpretation* 15 (1), pp. 23-32.
- Kitanovska-Kimovska, S. & Vladimir C., 2021. *The Effect of Emotions on Translation Performance*. *Research in Language*, Vol. 19 (2), pp. 169-186.
- Gjurchevska-Atanasovska, K. & Sazdovska-Pigulovska, M. 2017. „When Translation Goes Wrong: Translating Idiomatic Expressions“, *Proceedings of the international conference English Studies at the Interface of Disciplines: Research and Practice*, Department of English Language and Literature, Blazhe Koneski Faculty of Philology, Skopje, pp. 383-394.

Zoran Spasovski

TRANSLATION CHALLENGES

Summary

The main topic of this paper is to discuss some of the challenges presented to the translators when translating mostly literary works of art, or in other words, the works of art covered by the term ‘belles-lettres’. The topic is introduced with a very short description of the literary genres and their peculiarities, especially concentrating on the one of ‘belles-lettres’ and of the translation and interpretation techniques in general. After a short introduction of the translation challenges in most of the genres and fields of the use of the language (literary translation, legal documents, scientific style, interpretation, spoken language, etc.), the author describes the translation challenges more specifically in the literary genres. The challenges are divided into those which originate from the structure of the language, those that come from cultural differences, such as regarding figures of speech, phraseological expressions and other means that contribute to the liveliness of the narration, and of contextual use of expressions like exclamations, certain short expressions used contextually in sense of subjective response to certain events, to what is said by the interlocutor, etc. etc. At the end of the discussion, three actual translation challenges, i.e., three actual translations of literary classics are discussed.

Key words: translation skills, belles-lettres, language styles, language structure, grammar and semantical means, figures of speech, contextual expressions.